

DEİK

Adres : İstiklal Caddesi 286./9 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon : 0.212.243 41 80
Faks : 0.212.243 41 84/245 05 21
İnternet : www.deik.org.tr
E-mail : gdemiral@deik.org.tr

ÇİN HALK CUMHURİYETİ
EKONOMİSİ
VE
TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ
Ocak 2003

Resmi Adı	Çin Halk Cumhuriyeti
Yüzölçümü	9.561.000 km ²
Nüfus	1,3 milyar (2001)
Dini Yapısı	Resmi olarak Ateist ancak toplumda mevcut en önemli dinler Taoizm, Budizm, Müslümanlık ve Hıristiyanlık
Başkent	Pekin (12.2 milyon)
Cumhurbaşkanı	Jiang Zemin (Mart 2003 ile birlikte Hu Jintao)
Para Birimi	Renminbi (Yuan)
Konuşulan Diller	Çince (Çoğunlukta Putonghua-K.Çincesi, Pekin dialekti olarak bilinen Mandarin ve pekçok yerel dialekt ve dil)

GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti 1 Ekim 1949 yılında Marksist Leninist ideolojiye dayalı olarak kurulmuş, Çin Komünist Partisi tarafından idare edilen tek partili bir rejimdir. Cumhurbaşkanlığını daha önce Komünist Parti Genel Sekreteri olan Jiang Zemin yapmaktadır. Ancak geçtiğimiz Kasım ayında gerçekleştirilen Parti Kongresi ile Parti Genel Sekreterliği'ne getirilen dördüncü kuşak lider Hu Jiantao'nun Mart ayında devlet başkanlığı görevini de devralması beklenmektedir.

1949-1978 arasındaki Maocu dönem olarak adlandırılan komünist sürecin ardından 1978 yılı sonunda başlatılan reformlar ile sistem yumuşatılmaya başlamıştır. Reformların başlangıcında amaçlanan ekonomik model, emtia düzenlemelerine dayalı planlı ekonomi olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise önce piyasa düzenlemeleri ile desteklenen planlı ekonomi, 1993 yılındaki reformlarla da sosyalist piyasa ekonomisi modeli benimsenmiştir.

Türkiye'nin yaklaşık 12 katı büyüklüğünde bir yüzölçümü olan ÇHC'nin nüfusu 1.3 milyardır. Bu büyüklükte bir ülkenin uluslararası ticarete kapılarını gün geçtikçe daha fazla açması, dünyanın gözlerinin Çin pazarına yönelmesine neden olmuş, bu çerçevede ekonomi ve dış ticaret hacmi son 20 yılda büyük bir hızla büyümüştür.

2001 yılında % 7.3 oranında büyüyen ekonomi 2002 yılında % 8 büyüme göstermiştir. (Kaynak : EIU) Dış ticaret hacminin 2002 yılında 498.2 milyar USD olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

İdari Yapı

1921 yılında Şanghay'da kurulan Çin Komünist Partisi (ÇKP) anayasada iktidar partisi olarak belirlenmiştir. Diğer yandan ÇKP hükümet fonksiyonlarını gerçekleştirmez. 58 milyonun üzerinde üyesi bulunan partinin Merkez Komitesinin Genel Sekreteri Kasım 2002'den beri Huang Jintao'dur. Ulusal Halk Kongresi (UHK), en yüksek devlet organıdır. Üyeleri 5 yıllık süreler için seçilir. Mevcut olan 10. UHK'nin 2.980 üyesi bulunmaktadır. Genellikle yıllık olarak toplanır. UHK toplantı halinde olmadığı dönemlerde Daimi Komite devlet erkini icra eder. Cumhurbaşkanı ve yardımcısı UHK tarafından seçilir. Devlet Konseyi Cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve en yüksek idari organdır; UHK ve daimi komitesi tarafından kabul edilen yasaları uygular ve bu organlara karşı sorumludur. Devlet Konseyinin Başkanı Başbakanıdır. Halihazırdaki Başbakan Zhu Rongji'dir. Ancak Mart ayında görevini bugünkü yardımcılardan birine bırakması (muhtemelen Wen Jiaobao'ya) beklenmektedir. ÇKP partisinin dışında ÇKP ile dayanışma halinde olan 8 parti daha bulunmaktadır. Bu partiler ÇKP'nin başkanlığı altında "Çin Halkı Siyasi Danışma Konferansına" iştirak ederler ve görüşlerini savunurlar.

Doğrudan devlet konseyine bağlı üç çeşit yerel idari yapılanma bulunmaktadır. Bunlar eyaletler, otonom bölgeler ve eyalet statüsündeki belediyelerdir. Halen ÇHC'de 22 eyalet, 5 otonom bölge ve 4 eyalet statüsünde belediye bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Hong-Kong ve Macao özel idare bölgeleri bulunmaktadır.

Genel Ekonomik Yapı

Temel Ekonomik Göstergeler

	1999	2000	2001	2002*
GSYİH (milyar \$)	1,004.9	1,080.0	1,159.0	1,258.6
GSYİH Artış Oranı (%)	7.1	7.9	7.3	8.0
Tüketici Fiyatları Artış Oranı	-1.4	0.3	0.7	-0.8
Nüfus (milyon)	1.250	1.261	1.273	1.284
Dış Borç (milyar \$)	154.2	149.8	147.7	149.4
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	21.1	20.5	17.4	28.0
Döviz Rezervi (milyar \$)	157.7	168.3	215.6	273.0
İthalat (FOB milyar \$)	158.7	214.7	232.1	269.6
İhracat (FOB milyar \$)	194.7	249.1	266.1	312.8
Döviz Kuru (Yıllık Ortalama)	8.28	8.28	8.28	8.28

* EIU Tahmini

Tarım

ÇHC 1949 yılında kurulduktan hemen sonra gerçekleştirilen toprak reformu ile topraksız köylülere toprak verilmiş ve bir dizi radikal tedbir alınmıştır. 1953-1957 dönemine rastlayan birinci beş yıllık kalkınma planında tarım açısından başarılı sayılabilecek politikalar uygulanmış ve bunların sonucunda yıllık ortalama % 4,5 oranında büyüme sağlanmıştır. 1958-1978 döneminde ise uygulanan komün üretim ve paylaşım politikaları neticesinde üretim düşmüş ve kıtlık baş göstermiştir. 1978'de komün üretim sistemi değiştirilerek üretimi teşvik edici politikalar uygulanmaya başlamıştır. 1985'de gerçekleştirilen yeni bir reformla da piyasa merkezli üretim ve şartları uygulanması amaçlanmıştır. Son yirmi yılda tarımsal üretim ortalama % 6,5 büyüyerek, yüzyıllardır Çin halkı için bir tehdit oluşturan kıtlık tehlikesi ortadan kaldırılmıştır.

Üretilen ana tahıl ürünleri pirinç, buğday, mısır ve soya fasulyesidir. Ayrıca pamuk, yerfıstığı, çay gibi ürünlerden önemli ölçüde üretilmektedir. ÇHC'nde hayvancılık için uygun alanlar mevcuttur. Özellikle kuzeydeki İç Moğolistan Otonom Bölgesi ile Tibet Otonom Bölgesi'nde hayvancılık yoğun olarak yapılmaktadır. Su ürünleri üretimi ise 1978'de üretime göre 5 kat artmıştır. Kültür balıkçılığının payı % 50'nin üzerindedir.

Diğer yandan, tarım sektöründe halen korumacı politikaların rolü önemlidir. Uzun yıllardır uygulanan korumacı politikalar sonucunda tarımsal üretimin dağılımı verimsiz alanlara kaymıştır. Ayrıca kişi başına düşen ekili alan miktarının düşük ve

su kaynaklarının yetersiz olması da tarımsal gelişmeyi sınırlayan faktörlerdir. Özellikle küçük ölçekli üretim birimleri, yüksek maliyet ve düşük pazarlama sorunları yaşanan ÇHC tarım sektörünün uluslararası rekabet gücü zayıftır. Bu nedenle ÇHC'nin DTÖ'ne girmesi sonucu azalacak koruma oranlarının etkisiyle başta tahıl ürünleri olmak üzere daha düşük fiyatlı ve kaliteli ürünlerin piyasa girmesi ile fiyatlar ucuzlayacak, yerli ürünlerin pazar payı azalacak ve dolayısıyla çiftçilerin gelirleri düşecektir. Bu çerçevede, uzun vadede tarım sektörünün rekabetten doğacak faydayı sağlayabilmesi için öncelikle tarımsal üretimin yönetimi, dağıtım sistemi ve destekleme politikalarında gerekli tedbirlerin alınması beklenmektedir. Kısaca tarım sektörü, DTÖ sonrası kısa vadede en olumsuz etkilenmesi beklenen sektörlerden biridir.

İmalat

1994 yılında yayımlanan Devlet Sanayi Politikaları Programına göre makine, elektronik, petro-kimya, otomotiv ve inşaat olmak üzere 5 ana sektör belirlenmiş ve desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Sanayileşme politikalarının desteklenmesi için aynı yıl Devlet Kalkınma Bankası, Eximbank ve Tarımsal Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu bankalar devletçe desteklenen sektörlerle tercihli krediler sağlamaktadır. Buna karşın serbest pazar uygulamalarının ülke genelinde değil, doğuda yani kıyı kesimlerde başlatılması sonucunda bu bölgelerde dış etkileşim daha kolay olmuş ve alt yapı gelişmiştir. Buna karşın iç ve batı kesimlerde aynı gelişmenin gözlenmemesi nedeni ile sanayileşmede bölgesel dengesizlikler önemli boyutlara varmıştır. İşgücünün ucuz olması ÇHC'ne dünya pazarlarında rekabet gücü kazandıran en önemli faktördür. Bununla beraber, yüksek koruma ve sübvansiyonlardan yararlanmakta olan sektörler uluslararası rekabete karşı hassas durumdadırlar.

Çin'de imalat sektöründe yaşanan hızlı gelişme, sektörün dış dünyaya erken açılımı ile yakından ilgilidir. En fazla yabancı sermaye çeken ülke durumundaki Çin'de, doğrudan yabancı yatırımların % 70'i imalat sektöründe gerçekleşmiştir. Yabancı yatırımcılarla yapılan işbirliği ile edinilen tecrübe, sektörde rekabet ve kaliteyi artırmış, nihai ürünlerin toplam ihracattaki oranı % 90'a ulaşmıştır. Öte yandan merkezi planlı ekonomi kurallarının etkinliğini yitirmesi ile birlikte kamu-dışı ekonomi gelişmiş, tamamen kamuya ait teşebbüslerin imalat sektöründeki payı 1980'lerde % 76 iken, bugün % 30'a düşmüştür. Bununla birlikte ihracata yönelik büyüme nedeniyle sanayi ürünlerinin % 80'inde üretim fazlası oluşmuş, iç pazarda fiyatlar düşme eğilimine girmiş ve özellikle dış ekonomilerde meydana gelen olumsuzluklardan önemli ölçüde etkilenilmeye başlanmıştır. Bu nedenle son yıllarda

iç talebin arttırılması ile sanayi büyümesinin istikrarlı kalması sağlanmaya çalışılmaktadır.

ÇHC'de imalat sektörü üç temel kategoride incelenebilir;

1. Göreceli olarak güçlü rekabet yapısına sahip olan birinci kategoride, orta ve uzun vadede avantajlı, gelişme kapasitesi yüksek ve emek/kaynak yoğun olan tekstil, deri ve kürk, plastik, metal, motosiklet, elektrikli makineler ve ekipman gibi sektörler yer almaktadır.
2. İkinci kategoride, güçlü rekabetten yoksun, ancak potansiyel rekabet avantajıyla, orta ve uzun vadede gelişme olanağı yüksek endüstriler yer almaktadır. Gıda ve içecek imalatı, tütün, kimyasal materyal ve ürünler, kimyasal lif, kauçuk endüstrisi, ulaşım ekipmanı (otomobil ve motosiklet hariç), kağıt yapım ve kağıt ürünleri endüstrisi, ofis makineleri imalat endüstrisi bu sektörler arasında değerlendirilebilir.
3. Üçüncü kategoride ise, gerçekçi rekabet gücünden yoksun, ancak orta ve uzun vadede gelişme ve rekabet alanı oldukça geniş olan otomobil endüstrisi, kimyasal ilaç, petrol işleme ve petrokimya endüstrisi yer almaktadır.

DTÖ üyeliğinin sanayi üzerinde yaratacağı dış rekabet baskısının rekabet gücü zayıf sektörler üzerindeki olumsuz etkilerini asgariye indirebilmek için, öncelikle sektörlerin yapısına bağlı olarak kalkınma, rekabet ve yeniden yapılanma stratejilerinin geliştirilmesi yönünde arayışlar sürdürülmektedir.

Hizmetler

ÇHC'nde hizmetler sektörünün gelişimi OECD ülkelerinin çok gerisindedir. Sektör uzun yıllar boyunca aşırı korumacılık, monopol ve bürokratik bölünmeye maruz kalmış, bu durumun doğal sonucu olarak uluslararası alanda rekabet gücü oldukça zayıf kalmıştır. 2000 yılında ÇHC'ndeki hizmet sektörü iş hacmi 66,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve dış ticaret hacmi ile karşılaştırıldığında % 14 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Hizmet ticareti açısından ÇHC daima ticaret açığı vermektedir. Bu açık 2000 yılında 5,6 milyar dolar, 2001 yılında 6 milyar dolar'ın üzerindedir.

ÇHC'nin DTÖ'ye girişi sonrasında hizmet sektörünün yabancı yatırımcılara açılması ile birlikte doğacak olan rekabetin hizmet kalitesini artırması ve yabancıların yanında yerli özel sektör girişimcilerinin de pazardan daha fazla pay alması beklenmektedir. DTÖ'ye en hassas hizmet sektörlerinin başında bankacılık, sigortacılık, ulaştırma ve telekomünikasyon gelmektedir.

Enerji

Petrol açısından dışa bağımlı durumda olan ÇHC, dünyadaki en büyük kömür üreticisidir. Enerji üretiminin % 72'si kömür ile çalışan termik santrallerde yapılırken, hidroelektrik santrallerde ise toplam enerji üretiminin % 7,1'i gerçekleştirilmektedir. Enerji kaynakları ülke geneline dengeli bir biçimde dağılmamıştır. Ekonomik gelişmenin, dolayısıyla enerji tüketiminin büyük olduğu doğu bölgelerinde enerji kaynakları kısıtlı iken, enerji kaynaklarının zengin olduğu batı ve kuzey eyaletlerde tüketim azdır. Bu çerçevede doğudan batıya enerji nakline ilişkin alt yapı projeleri gündemdedir. Bunlardan en önemlisi Uygur Otonom Bölgesinden boru hattı ile Şanghay başta olmak üzere doğu eyaletlerine doğal gaz getirilmesi projesidir.

Halen uygulanmakta olan vergi sisteminde akaryakıtlar üzerindeki vergi yükü düşüktür. 1 lt. benzin fiyatı ortalama 0,3 dolar'dır. Elektrik enerjisinin KWH'i; sivil kullanım için 0,047 dolar, normal sanayi için 0,065 dolar, ağır sanayi için 0,048 \$ ve kırsal kesimler için 0,055 dolar olarak uygulanmaktadır. Doğal gaz metreküpü ise sivil kullanım için 0,20 \$, sanayi için 0,22 \$ olarak belirlenmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dışa Açılım Politikası

1978 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen Komünist Parti Kongresi ile ekonomide dışa açılma politikasını benimseyen Çin Halk Cumhuriyeti aradan geçen 24 yılda yıllık ortalama % 8'lik bir büyüme hızı ile dünya ekonomisinin en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir.

Dışa açılma politikası ve aşağıda daha detaylı olarak incelenecek olan doğrudan yabancı yatırımlar, tamamen birbirine bağımlı olarak gelişen ve bu yüksek düzeyli ekonomik gelişmeyi sağlayan iki ana unsurdur.

Kontrollü bir şekilde zamana yayılarak kademeli olarak yürütülen dışa açılma süreci, öncelikle 1.3 milyar nüfusu ile iç pazarın ve ülkedeki ucuz işgücünün getireceği maliyet avantajını kullanmak isteyen dünya sermaye çevrelerini harekete geçirmiş,

90'lı yıllarda ekonominin giderek küreselleşmesi ile birlikte hızla artan sermaye hareketleri Çin'i geliştirmekte olan ekonomiler içerisinde ilk sıraya yerleştirmiştir. 2001 yılı Kasım ayında Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması da bu sürecin bir takvime bağlı olarak hızlanmasına neden olmuştur.

Yabancı Sermaye

Çin, ekonomik modernizasyonun, firmaların modern işletme yönetimi, sermaye ve teknoloji ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile resmi olarak doğrudan yabancı sermaye girişine 1979 yılında izin vermiştir. Ancak uluslararası sermaye çevrelerinin büyük yatırımlar ile ülkeye girişi, 1992 yılında Deng Xiaoping'in Çin ekonomisinin daha fazla liberalleşmesini öngören programa desteği ile, dışa açılma politikasının devamlılığına olan inancın pekişmeye başladığı döneme rastlamaktadır.

Öncelikle kıyıda yer alan beş eyalette oluşturulan serbest bölgelere verilen izinler ile başlayan süreç daha sonra bütün ülkeyi kapsayacak şekilde genişlemiş, ancak yoğunluk ülkede başlıca yabancı yatırımcı konumunda bulunan Hong Kong'a komşu bulunan Guangdong, Taiwan'ın karşısında bulunan Xiamen ve geleneksel olarak ticaret merkezi konumunda bulunan Şanghay başta olmak üzere kıyıda yer alan 10 eyalette yaşanmıştır.

İlk izinler yurtdışında yaşayan Çinlilerin potansiyel olarak en fazla yatırım yapmaları beklenen ve geçmişte ticaretin yoğun olarak gerçekleşmesi nedeniyle altyapısı bu tür bir gelişmeye müsait olan bölgelere verilmiştir. Bu unsur öncelikle Hong Kong ve Tayvan kökenli sermayeyi Çin'e çekerken, yabancı sermaye açısından oluşan çekici ortam ve istatistikler, mevzuatın yeniden düzenlenmesi, teşvikler ve yeni sektörlerin yabancı sermayeye açılışı ile desteklenmiş ve başta OECD ülkeleri olmak üzere dünyanın en büyük firmaları Çin'e yatırım yapmaya başlamıştır.

Dışa açılan eyaletlerde yaşanan gelişme ve refah artışı, ekonomik politika ve başarıları açısından da merkezi yönetime karşı sorumlu bulunan eyalet yönetimlerini, yabancı yatırımcıları kendi eyaletlerine çekmek için arayışlara itmiştir. Artan rekabet ile pek çok eyalette farklı teşvik ve özendirme politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Merkezi Hükümet de yabancı sermaye çekmek açısından istenen düzeyde gelişme gösteremeyen ve bunun sonucunda da ülkenin Batı ve doğusu arasında oluşan büyük gelişmişlik ve gelir dağılımı dengesizliğini azaltmak amacı ile 1999 yılında "Batı Bölgesi'ni Kalkındırma Planı"nı ortaya koymuştur. Bunun sonucunda ülkede farklı bölgelerde yabancı yatırımcılar ile ilgili farklı koşullar oluşmuştur. Hatta yabancı yatırımcıların vergi yükümlülüklerinin

zamanla yerli firmaların ödediği oranların altında kalması sonucunda Çin sermayesinin son yıllarda diğer ülkeler üzerinden Çin'e yatırım yapmaya başladığı gözlemlenmektedir.

2002 yılında gerçekleşen 50 milyar dolar tutarındaki doğrudan yabancı sermaye girişi ile birlikte 1978'den beri Çin'e giren yabancı sermaye miktarı kümülatif olarak 400 milyar dolar sınırını aşmış ve ilk kez ABD'yi de geçerek dünyanın en fazla yabancı sermaye çeken ülkesi konumuna gelmiştir.

Çin'in hedefi önümüzdeki beş yıl içerisinde bu rakamı ikiye katlamaktır. Dünyanın en büyük firmalarının halihazırda Çin'deki yatırımlarını tamamladığı ve önümüzdeki dönemde bu akımın yavaşlayacağı yönünde spekülasyonlar yapılmasına karşın DTÖ üyeliği ile birlikte özellikle finans, sigortacılık, perakende ve toptan satış, dış ticaret gibi sektörlerin yabancı sermaye girişlerine açılması ile doğrudan yabancı sermaye girişlerinde şimdilik bir azalma görülmesi beklenmemektedir.

Bu bölümde başlıca yatırımcı ülke tablosu verilmesi iyi olur.

Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği

15 yıl süren kapsamlı ve uzun bir müzakere maratonunun ardından Çin Halk Cumhuriyeti 11 Kasım 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olarak kabul edilmiştir. ÇHC'nin üyeliğe girişini takiben Tayvan da ayrı bir gümrük bölgesi olarak Çin ile beraber bir DTÖ üyesi olmuştur.

Sözkonusu üyelik Çin için olduğu kadar küresel ekonomi ve ticaret için de önemli bir gelişmedir. 1.3 milyarlık nüfusu ve hemen hemen tüm ülkeler ile dış ticaret fazlası veren Çin'in DTÖ kapsamına alınması, dış ticaretin genel kurallarının tüm dünya tarafından kabul edilmesi anlamına gelmektedir ki bu da dünya ticaretinin önünü açacak, öngörülebilir ve daha sağlıklı gelişmesine neden olacak bir adımdır.

ÇHC'nin DTÖ'ne kabulünün dünya ticareti açısından önemli etkileri olması beklenmektedir. DTÖ üyesi ülkeler açısından ele alındığında, ÇHC'nin örgüte girmesi öncelikle Çin pazarının serbestleşmesi ile ortaya çıkacak yeni olanaklar açısından önemlidir. İçlerinde Türkiye'nin de bulunduğu DTÖ üyesi ülkelerin çoğunun bir çok konuda ÇHC'ne zaten en çok kayırlan ülke prensibini uyguluyor olması, Çin ürünlerinin bu ülke pazarlarına kolay girmesine imkan verilmekteydi. Ancak sınırlı sayıda ürün grubu için Çin ürünlerine uygulanan kısıtlamalar bulunmaktaydı. Buna karşın ÇHC kendi pazarını yabancı ürün ve servise karşı yüksek koruma oranları ile

korumakta olduğundan, DTÖ sonrasında beklenen serbestleşmenin öncelikle ÇHC tarafında verilen tavizlerden kaynaklanması beklenmektedir. Bununla birlikte ÇHC'nin DTÖ üyeliğinden temel beklentisi yabancı sermaye girişinde yaşanması beklenen artıştır. Zira, DTÖ'ne girişle birlikte yabancı sermaye firmalarının faaliyetlerini sektörel ve coğrafi olarak sınırlandıran bir çok kısıtlama kaldırılacaktır. Diğer yandan, imalat ve hizmetlerde korumacılığı azalmasıyla dışarıdan gelecek rekabet özellikle kısa vadede yerli imalatçı ve hizmet sağlayıcıları olumsuz etkileyecektir.

15 yıl süren üyelik müzakerelerinin tamamlanmasının ardından ortaya çıkan en önemli soru işareti bir çok eyalet, otonom bölge ve merkeze bağlı belediyeden oluşan ÇHC'nin DTÖ kurallarını ne derece etkin olarak ve ne vadede uygulayabileceğidir. Bir çok sektörde, 5 yıllık bir geçiş döneminin öngörülmüş olmasına rağmen, uygulama aşamasında yerel hükümetlerin, özellikle işsizliği önlemek amacıyla bölgesel korumacılığı devam ettirme eğilimine girmesi beklenmektedir. Bu nedenle, ÇHC pazarının DTÖ kuralları çerçevesinde serbestleşmesinin zaman alacağı düşünülmektedir.

ÇHC'nin , DTÖ'ne giriş anlaşması kapsamında, mal ve hizmetlerde pazara giriş ve fikri mülkiyet hakları gibi konularda vermiş olduğu başlıca tavizler şunlardır;

- DTÖ üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanacaktır. Tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır. DTÖ öncesi dönemde, yabancı sermayeli kuruluşlar ancak ÇHC'nde ürettikleri ürünlerin iç ve dış ticaretini yapabilmekte, sadece iç veya dış ticaret ile iştiğal eden yabancı sermayeli firma kurulamamaktadır.
- İç pazar ve ihracat için üretilen ürünler için farklı fiyat uygulaması ve diğer ayrımcı uygulamalar kaldırılacaktır.
- Üç yıl içerisinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerin ithalat, ihracat ve iç ticaretini yapabilecektir.
- Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belirli ürünlerde devlet monopolü devam ederken halihazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır.
- Fikri mülkiyet hakları açısından üyeliğe geçiş ile birlikte TRIPS anlaşması uygulanmaya başlanacaktır.

- Üyeliği takip eden ilk 12 yıl içerisinde Çin menşeli ürünlerin DTÖ üyesi ülkelerden herhangi birinin iç pazarına zarar vermesi veya zarar verme tehlikesi doğurması durumunda özel geçiş dönemi koruma tedbirleri ilgili ülkelerce uygulanabilecektir.
- Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre azaltılacaktır. İndirimlerin büyük bir bölümü, 2004'e kadar, diğerleri ise 2010'a kadar yapılacak olup, tüm tavizlerin tamamlanmasından sonra tarım ürünlerinde ortalama vergi %15'e, sanayi ürünlerinde ise % 8,9'a düşecektir.
- Çin tarım ürünlerine ihracat sübvansiyonu vermeyecektir. Diğer sübvansiyonlarda ürün değerinin % 8,5'ini geçmeyecektir.
- Tekstil sektöründe 31.12.2004 tarihinde tüm DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırılmaları ile beraber Çin'e uygulanan kotalar da kaldırılacak ancak, 2008'e kadar DTÖ üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarara neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir.
- Servis ticaretinde verilen tavizlerin en önemlileri, telekom, bankacılık ve sigortacılık sektörlerindedir.
- Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı servis sağlayıcı firmalar Çin firmaları ile ortak yatırım yapabileceklerdir. Ancak yabancı hisseleri % 25'i geçmeyecektir. Üyeliği takiben ilk yıl içerisinde bu oran % 35'e çıkartılacak ve servis verilebilecek şehir sayısı arttırılacaktır. Dördüncü yıl içerisinde yabancı sermaye payı % 49'a çıkabilecek ve beşinci yıl içerisinde servis alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırılacaktır.
- Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabileceklerdir. İkinci yıl içerisinde yabancı kuruluşlar Çin kurumlarına RMB işlemi de yapabileceklerdir. Beşinci yıl içerisinde yabancı bankalar Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse RMB servisi verebileceklerdir.
- Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde % 51'e varan yabancı hisseli ortaklık kurulabilecektir. Üyelikten iki yıl sonra yabancılar % 100 hisseye sahip olabileceklerdir. Yabancı hayat sigortası şirketleri üyeliğe geçiş ile birlikte % 50 hisseli ortaklıklar kurabileceklerdir. Büyük finansal riskler, reinsürans ve navlun sigortalarında üyelikle birlikte % 50 ortaklık kurulabilecek,

üçüncü yıl içerisinde % 51, beşinci yıl içerisinde %100 yabancı sermaye olabilecektir.

- Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3 ila 5. yıllar içerisinde % 100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir.

Yabancı yatırımcıların bundan böyle iç piyasaya da satış yapabilmek üzere teşkilatlanabilecek olmaları özellikle yerli firmalar açısından büyük bir rekabet ile karşılaşmalarına neden olacaktır. Sözkonusu rekabet halihazırda bankacılık sektöründe verilen kredilerin neredeyse tamamını alan ve geri dönüşü şüpheli alacakları çok yüksek olan verimsiz Kamu İktisadi Teşekküllerinin de (KİT'ler) yeniden yapılanmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu kısa vadede işsizlik sorununun boyutunun derinleşmesine neden olacağı gibi özelleştirme, şirket satınalmaları ve birleşmelerini arttıracak ve dolayısı ile yeni yabancı sermaye girişlerine neden olacak bir gelişmedir.

Sözkonusu üyeliğin Türkiye açısından da kapsamlı olarak incelenmesi gereken etkileri olacaktır.

Bu üyelik ile Çin malları yabancı pazarlara çok daha rahat girme imkanı bulacaktır ki bu uzun vadede tekstil, beyaz eşya ve otomotiv gibi Türkiye ihracatının büyük bir bölümünü oluşturan sektörlerde özellikle Avrupa pazarında – zira tekstilde Türkiye halihazırda Avrupa'nın en büyük tedarikçisi konumundadır- Türk firmalarının büyük bir rekabet ile karşılaşacağı anlamına gelmektedir.

Öte yandan Çin'e ihracat yapmak isteyen Türk firmalarının en fazla şikayet ettiği dış ticarete mevzuat ve yönetmeliklerin standart olmaması, sık değişimi ve şeffaflıktan uzak olması, standartlar ve bankacılık işlemleri gibi pek çok sorunun DTÖ üyeliği ile birlikte zaman içinde çözülmesi beklenmektedir.

Dış Ticaret

ÇHC'nin Başlıca Ticaret Ortakları

ÇHC'nin 2001 yılında en çok ticaret yaptığı ülkeler sırasıyla gösterilmektedir.

**2001 Yılında Ç.H.C.'nin Başlıca Ticaret Ortakları
(milyar dolar)**

Ülkeler	İhracat	İthalat
Japonya	45.0	42.8
AB	40.9	35.7
A.B.D.	54.3	26.2
Hong Kong	46.5	9.4
ASEAN	18.4	23.2
Tayvan	5.0	27.3
Rusya	2.7	8.0
Avustralya	3.6	5.4
Kanada	3.3	4.0
Tüm Ülkeler	266.2	243.6

TÜRKİYE- ÇİN TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

DIŞ TİCARET

Çin Halk Cumhuriyeti, 2000 yılı itibarı ile G.Kore'yi geçerek Asya – Pasifik Ülkeleri arasında Japonya'dan sonra Türkiye'nin en büyük ikinci ticari partneri haline gelmiştir. Ancak aşağıda verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin yıllar itibarı ile Çin'e ihracatı demir-çelik ürünleri başta olmak üzere bir kaç kalemlle sınırlı kalmış, Çin bu kalemlerde üretici konuma geçtikçe de ihracat rakamları giderek düşmüştür. Son yıllarda mermer başta olmak üzere inşaat malzemeleri, deri ve ağaç ürünleri gibi kalemlerde ihracat rakamları giderek yükselmekle birlikte ihracatımız hala hedefin çok altındadır. Oysa Çin'den ithal edilen ürünlere bakıldığında ithal kalemlerinin büyük bir çeşitlilik gösterdiği ve 2001 yılı hariç yıllar itibarı ile sürekli arttığı gözlemlenmektedir. Özellikle küçük ve orta ölçekli firmalar tarafından yapılan ithalatta düşük fatura kullanımı, açıktan ödeme, vb. yöntemler kullanıldığı, dolayısıyla gerçek ithalat rakamının resmi rakamların çok daha üzerinde olduğu da ayrıca dile getirilen bir husustur. 2001 yılında Türkiye'nin toplam ithalatında görülen düşüş Çin'den yapılan ithalatı da etkilemiş, ihracatın ise bir önceki yıla göre % 100'ün üzerinde bir artış göstermesi nedeni ile ticaret açığı 722.7 milyon dolara inmiştir.

Türkiye ile Çin arasındaki ticaret dengesinin sürekli Türkiye aleyhine gelişmesi ve Türk firmalarının Çin'e ihracatının bu düzeylerde kalmasının nedenlerinin firmalar nezdinde araştırılması sonucunda Çin tarafınca bugüne kadar uygulanan tarife ve tarife dışı engeller en seçkin etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak 2001 yılı sonu itibarı ile Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne girişi bu açıdan oldukça önemli bir gelişmedir. Kısa vadede tüm sorunların çözülmesi beklenmemekle birlikte gümrük tarifelerinde başlayan indirimler, Çin mevzuatında DTÖ kurallarına uyum çerçevesinde yasal düzenlemelerin hızlandırılması önümüzdeki dönemde daha olumlu bir ortamın oluşacağına ilişkin işaretler olarak kabul edilmektedir. Bunların yanında Türk firmalarınca muhabir bankacılık ilişkilerindeki eksiklikler, taşımacılık sorunları, standartlar ve telif haklarında yaşanan sıkıntılar, Türk firmalarının Çin'i uzak bir pazar olarak addetmesi, pazara yönelik bilgi eksikliği gibi sorunlar da dile getirilmektedir. Ancak bugüne kadar yapılan temaslardan yüksek riskler olduğuna yönelik Türk işadamlarında bulunan önyargıların da bu pazara yönelik ciddi bir çalışma yapılmasını engellediği anlaşılmaktadır.

Türk – Çin Dış Ticareti (Milyon Dolar)

YILLAR	İHRACAT(X)	İTHALAT	X/M	HACİM	DENGE
1990	37.2	246.3	0.15	283.5	-209.1
1991	20.4	171.8	0.11	192.2	-151.4
1992	144.2	172.4	0.83	316.6	-28.2
1993	511.9	255.2	2.00	767.1	-256.7
1994	354.8	257.8	1.37	612.6	+97.0
1995	67.0	539.0	0.12	605.9	-472.1
1996	65.1	551.3	0.11	616.4	-486.2
1997	44.4	787.5	0.05	831.9	-743.1
1998	38.0	846.1	0.04	884.1	-808.1
1999	36.6	894.8	0.04	931.4	-858.2
2000	96.0	1,344.7	0.07	1,440.7	-1,248.7
2001	199.3	922.0	0.21	1,121.3	-722.7
2002*	186.7	1,055.7	0.17	1,242.4	-869.0

* Ocak – Ekim Dönemi

2001 YILI İTİBARI İLE BAŞLICA DIŞ TİCARET MADDELERİ					
İHRACAT			İTHALAT		
FASIL	TUTAR	%	FASIL	TUTAR	%
Demir Çelik	87,867	44.0	Elektrikli Makinalar	155,487	16.8
Bakır ve Bakır Ürünleri	15,437	7.7	Kazanlar, Makinalar	118,816	12.8
Sentetik Suni Devamsız Lifler	13,635	6.8	Sentetik Suni Filamentler	36,129	3.9
Tuz, Kükürt, Çimento vs.	13,045	6.5	Organik Kimyasallar	29,629	3.2
Plastikler	7,718	3.9	Oyuncaklar	27,737	3.0
Otomotiv ve Yan Sanayi	4,956	2.5	Pamuk	26,558	2.9
Elektrikli Makinalar	4,548	2.3	Sentetik Suni Devamsız Lifler	22,209	2.4
Metal Cevherleri	3,855	1.9	Çeşitli Mamül Eşya	18,719	2.0
Etler, Sakatat	2,991	1.5	Silahlar	18,379	2.0
Kazanlar, Makinalar	2,613	1.3	Deri Eşya	18,343	2.0
Diğer	42,703	21.4	Diğer	453,607	49.0
TOPLAM	199,372	100,0	TOPLAM	925,619	100,0

YATIRIM İLİŞKİLERİ

Türkiye'deki Çin Yatırımları

2001 yılı itibarı ile Türkiye'de 96 adet Çinli firma faaliyet göstermektedir. Bu yatırımlarda toplam sermaye 3.8 trilyon TL, bunun içindeki Çin sermayesi toplam 3.7 trilyon TL ve toplam yabancı sermaye içindeki Çin sermayesinin oranı binde sekizdir. Türkiye'ye giren Çin sermayesinin önemli bir bölümü asgari sermaye limitleri dahilinde kurulan ve sadece Çin'den ithalat yapma amacı taşıyan dış ticaret firmalarıdır. Dolayısı ile Türkiye aleyhine ticaret hacminin büyümesi dışında yabancı sermaye girişi olarak çok ciddi bir katkıları bulunmamaktadır.

Çin'deki Türk Yatırımları

Türk firmalarının ise Çin'de daha ziyade inşaat, gıda ve tekstil alanında toplam altı adet kayıtlı girişimi bulunmaktadır. Bu yatırımların toplam değeri 15 milyon dolardır. Bunların en önemlisi ENKA Grubu'na bağlı Çimtaş A.Ş.'nin Ningbo Serbest Bölgesi'nde gerçekleştirdiği toplam beş milyon dolar tutarındaki yatırımdır. Ancak doğrudan yatırım olmamakla birlikte özellikle elektronik, gıda ve tekstil sektörlerinde pek çok Türk firması üretimlerinin bir bölümünü Çin'de gerçekleştirmektedir. Daha önce Baycan firmasının Çinli ortağı ile gerçekleştirdiği sakız üretimine yönelik

yatırımın ortaklar arası anlaşmazlık nedeniyle başarıya ulaşamaması bu konuda ilk örneklerden biri olması ve kamuoyuna yansımaları nedeni ile Türk firmalarını yeni yatırımlara ve ortaklıklara temkinli bakmaya itmektedir.

İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI

2001 yılı Aralık ayında Türkiye ile Çin arasında imzalanan mutabakat zaptı çerçevesinde Türkiye Çin tarafından tanınan 23. resmi turist güzergahı olmuştur. Bu anlaşma ile gerekli prosedürel işlemler tamamlandığında Çin vatandaşlarının Türkiye'ye grup turizmi gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır. 2001 yılı içinde yaklaşık 25.000 Çinli turist Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu rakamın anlaşmanın imzalandığı ilk 2-3 yıl içinde 125.000 dolayında gerçekleşmesi beklenmektedir. Dünya Turizm Örgütü raporlarına göre önümüzdeki dönemde dünyanın en fazla turist gönderen ülkeleri arasında ilk sırada yer alması beklenen Çin ile gerçekleştirilen bu anlaşma ikili ticari ilişkilerde mevcut bulunan Türkiye aleyhine durumun dengelenmesi açısından oldukça önemli bir fırsattır.

Bilindiği üzere 2008 yılında düzenlenecek Olimpiyat Oyunları'na Çin'in başkenti Pekin evsahipliği yapacaktır. Bu nedenle kentin çevre ve altyapısındaki yenilenmeler için düğmeye basılmıştır. Pekin Olimpiyat Oyunları Organizasyon Komitesi ve Pekin Belediyesi tarafından yapılan açıklamaya göre, olimpiyat oyunları organizasyonu ile hızlı gelişme dönemine giren Pekin'de oyunlar için 19 yeni stadyum ve spor salonu inşa edilecek ve mevcutlar yenilenecektir Türk inşaat ve müteahhitlik firmaları çeşitli nedenlerle bugüne kadar bu ülkede pazara girememişlerdir. Ancak 2008 olimpiyat oyunları bu açıdan hem inşaat – müteahhitlik hem de inşaat malzemeleri firmaları için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

SORUNLAR

Bankacılık

Çin'de dış ticaret-finans bağlantısının büyük bir bölümü Bank of China tarafından kontrol edilmekle birlikte son dönemde İnşaat Bankası (People's Construction Bank of China), Sanayi ve Ticaret Bankası (Industrial and Commercial Bank of China), Tarım Bankası (Agricultural Bank of China) ve CITIC Sanayi Bankası (CITIC Industrial Bank) gibi bankalar da giderek artan oranda akreditif düzenlemektedir. DTÖ üyeliğinden sonra Çin'de faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleri de

akreditif düzenleyebilmekte, bazı bankalar Çin vatandaşlarına da döviz cinsinden hesap açabilmekte ve işlem yapabilmektedir.

Türk firmaları tarafından dile getirilen en önemli sorun Çin bankalarının teyitli akreditif açmaması, Çin veya diğer ülke bankalarınca açılan akreditiflere teyit eklememesi veya dünya bankalarının Çin bankaları tarafından açılan akreditiflere teyid eklemesini engellemesidir. İkinci olarak dış ticaret ödemelerine ilişkin kuralların henüz yeterince standart olmaması ve olay bazında değerlendirilebilmesidir. Bu sorunların DTÖ üyeliğinin ardından zaman içinde çözülmesi beklenmekle birlikte uzun süreli ticari ilişki kurulmadan ve firmalar arası güven ortamı oluşmadan herhangi bir firmanın bu ülke firmaları ile teyitli akreditif olmadan alım-satım ilişkisine girmesi riskli kabul edilmektedir. Zira pazar koşullarındaki değişiklikler sözkonusu olduğunda Çinli firmaların daha önce üzerinde anlaşılmış alım-satım koşulları üzerinde değişiklikler yapmak istemesi, Türk firmalarını, ürünlerini gümrüklerden çekmeyecekleri baskısı ile yeni koşullar üzerinde anlaşmaya zorlamaları zaman zaman karşılaşılan durumlar arasındadır.

Türk ve Çin bankacılık sektörleri arasında gelişmiş bir muhabir banka ilişkisinin mevcut olmaması firmaların bu ülke ile ilgili işlemleri sırasında ciddi sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Uluslararası bankacılık uygulamalarına göre çok daha kısa sürelerde çözülebilecek bazı sorunların giderilmesi bu nedenle uzamakta, firmalar için zaman ve maddi kayıplara neden olmaktadır.

İlk kez bir Türk bankasının (Garanti Bankası) Şanghai'da bir temsilcilik ofisi açması bu konuda atılan en somut ve umut vadeci adımdır. Ülke bankacılık sektörünü ve işleyişini daha yakından tanıma fırsatı yaratan bu ofis henüz bankacılık işlemleri yapamamakla birlikte Türk firmalarına mevzuat, işleyiş ve pazar koşulları konusunda daha detaylı bilgileri sağlaması açısından yararlıdır.

Standartlar

DTÖ üyeliğinden önce Çin, standartları ve malın içermesi istenen asgari teknik özellikleri ithalatı engelleyici bir unsur olarak uygulayabilmekte idi. Sanayi ürünleri için ithalat öncesi istenen kalite ve standart belgeleri pekçok kalemde dünyanın en yüksek standartları olarak addedilen Japon standartlarına tekabül etmektedir. Kalite onay işlemleri uzun sürebilmekte ve yeterince şeffaf olmayabilmektedir. İç piyasayı korumayı ve bazı ürünlerin ithalini önlemeyi amaçlayan bu uygulama Çin'in uyguladığı en güçlü tarife dışı engeldir. Standartlar ulusal düzeyde aynı olmayıp, eyaletler bazında farklı olabilmektedir. Bu standartlar kamuya duyurulmadan kısa

aralıklarla değiştirilebilmekte, önceki standarda göre hazırlık yapan firmalar öncede planlanmayan maliyet kalemleri ile karşı karşıya kalmakta, ciddi zararlara uğrayabilmektedir. Bu konuda da DTÖ üyeliğinin ardından olumlu yönde değişiklikler beklenmektedir.

Mevzuatlardan Kaynaklanan Sorunlar

Çin hala genel anlamda mevzuatı özellikle yabancılar ve ticaret ile ilgili konularda şeffaf olmayan bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bir ithalat ya da yatırım sözkonusu olduğunda daha önce maliyete dahil edilmeyen, zaman zaman yerel yönetimlerden de kaynaklanan bazı masraf kalemlerinin ortaya çıkması, yeni yasal düzenlemelerin zaman zaman geriye doğru işletilmesi özellikle DTÖ üyeliğinden önce sık rastlanan durumlardır. Ancak Çin makamları bir genelge yayınlayarak bundan sonra MOFTEC Gazette (Wengao)'nun uluslararası dış ticaretle ilgili alınan bütün kararları yayınlayacağını ve sadece yayınlanmış kararların uygulamaya konacağını açıklamıştır. Ancak zaman zaman şeffaflık konusu ile ilgili şikayetler devam etmektedir.

Genel Durum

Dış ticaretimizdeki makasın giderek Çin lehine açılmasında Çin tarafından kaynaklandığı gibi Türk tarafından da kaynaklanan bazı nedenler mevcuttur. Türk firmaları özellikle geleneksel pazarlarda sorun olmadığı, ekonomik sıkıntılarının yaşanmadığı dönemlerde yeni pazar arayışı konusunda istekli davranmamakta, geleneksel pazarların alışılmış ve kabul gören dolayısı ile kolay alım-satım koşullarının dışına çıkmak istememektedirler. Yeni pazarlara açılmanın aynı zamanda ciddi bir finansal kaynak gerektirebilecek bir konu olması firmaları bu tür faaliyetlerden uzak tutmaktadır. Öte yandan Çin dünyanın en büyük firmaları için bile kolay ve kapıları açık bir pazar değildir. Bölgeler arası ciddi gelir ve kültür farklılıkları bulunan, tüketim alışkanlıkları ve mentalitesi tamamen farklı bir toplumdur. Çin pazarına girmek ve kalıcı olmak uzun vadeli ve ısrarlı çelişmeler sonucu mümkün olabilmektedir. Bu nedenle özellikle küçük ve orta ölçekli firmalar başta olmak üzere Türk firmalarının Çin pazarı ile ilgili, firma teşvik ve sınırlamaları dağıtım kanalları, vb. gibi pazar ile ilgili her tür bilgiye kavuşabilecekleri yerel kurumsal desteğe kavuşturulması gerekmektedir. Çin ile ekonomik ilişkilere önem veren ülkelerin Pekin ve diğer iş merkezlerinde faaliyet gösteren büyük ticaret ofisleri bulundurmaktadır.

Kültür ve iş yapma mantığındaki farklılıklar, altyapı sorunları nedeni ile Çin pazarına girebilmek için firmalar Hong Kong, Tayvan, Singapur GİBİ Çin pazarı uzmanlığının ve erişiminin mevcut olduğu aracı ülkeleri kullanmak, bunun getirdiği artı maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Kısa vadede bu pazarlara girmek için katlanılabilecek bu maliyet, uzun vadede araçlara bağlı kalınması ve kar maksimizasyonunun mümkün olamamasına neden olmaktadır.

Özellikle 1998 yılından başlayarak Türk firmalarının bu ülkeye yönelik olarak ilgileri artmaya başlamıştır. Özellikle deri sanayii, inşaat malzemeleri üreticileri, mermer ve gıda sanayii gibi sektörlerden firmalar bu ülkede ofis açmak veya temsilciler aracılığı ile pazara girme yolunda ciddi adımlar atmışlardır. Yurtdışı ofis veya mağaza açma, fuarlara katılım girişimlerinin devlet tarafından da desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Firmalara yönelik bu tür desteklerin dışında en önemli nokta Çin'de Türkiye ve Türk ürünlerinin tanıtımına yönelik faaliyetlerin yoğunlaştırılmasıdır. Çin'de Türkiye'ye ve Türk mallarına ilişkin başka bazı ülkelerde olduğu gibi, ilk anda tüketicinin aklına gelen olumsuz bir imaj bulunmadığı, daha çok bir bilgi eksikliğinin olduğu dile getirilmektedir. Bu faktör bu ülkede yapılacak iyi hazırlanmış tanıtım ve imaj faaliyetlerinin, Türk ürünlerine ve Türkiye'ye karşı yerleşik olumsuz bir imaj bulunan ülkelerde yapılabileceklerden, çok daha fazla getiri getirmesine neden olacaktır.

ANLAŞMALAR

- Ticaret Anlaşması (Ocak 1975)
- Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (Şubat 1982)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (Mayıs 1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (Ocak 1997)
- Türkiye - Ç.H.C. 14.Dönem Karma Ekonomik Komisyon Protokolü (Nisan 2002)